

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР
за квітень 2025 року

1. Справи про банкрутство.....	4
1.1. Про відмінності між вирішенням судом «спору про право» та вирішення судом про відкриття провадження у справі про банкрутство	4
1.2. Про відсутність повноважень розпорядника майна боржника (за відсутності припинення повноважень органів управління заявника) звертатися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство іншої особи	7
1.3. Про повноваження суду апеляційної інстанції щодо встановлення наявності «спору про право» у справах про банкрутство	8
2. Справи, пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством	10
2.1. Щодо застосування забезпечення позову у спорі про заборону вчиняти дії, направлені на підготовку до введення в цивільний обіг лікарського засобу, та відмову в державній реєстрації лікарського засобу	10
3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів	13
3.1. Правові наслідки невнесення до ЄДР відомостей щодо змін у складі учасників товариства.....	13
3.2. Щодо неефективності вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів АТ, яке стало підставою для обов'язкового викупу акцій, за умови, що спірним є лише питання про вартість акцій.....	15
3.3. Щодо права учасника ПП на отримання інформації про діяльність підприємства і проведення аудиту фінансової звітності останнього під час дії арешту корпоративних прав ПП у кримінальному провадженні	17
3.4. Щодо права учасника товариства на повернення вкладу в натуральній формі (об'єкт нерухомого майна), зумовленого його виходом із товариства	18
4. Справи щодо земельних відносин та права власності.....	21
4.1. Щодо можливості витребування трансформаторної підстанції як самостійного об'єкта власності	21
5. Процесуальні питання	23
5.1. Щодо процесуальних наслідків ненадання доказів сплати та несплати в повному обсязі судового збору у строк, встановлений судом в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху.....	23

Перелік уживаних скорочень

АТ	— акціонерне товариство
ВП ВС	— Велика Палата Верховного Суду
ВС	— Верховний Суд
в/ч	— Військова частина
ГПК України	— Господарський процесуальний кодекс України
ГУНП	— Головне управління Національної поліції
ЄДР	— Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань
КГС ВС	— Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КПК	— Кримінально процесуальний кодекс України
КУзПБ	— Кодекс України з процедур банкрутства
Мінюст	— Міністерство юстиції України
ОДА	— обласна державна адміністрація
ОП КГС ВС	— об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ОСББ	— об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ПАТ	— публічного акціонерного товариства
ПП	— приватне підприємство
ПрАТ	— приватне акціонерне товариство
ТОВ	— товариство з обмеженою відповідальністю
ЦК України	— Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Про відмінності між вирішенням судом «спору про право» та вирішенням судом про відкриття провадження у справі про банкрутство

Встановлення між сторонами спору про право у справі про банкрутство відбувається як шляхом матеріально-правової оцінки обґрунтованості вимог ініціюючого кредитора до боржника, так і визначенням належної процесуальної форми судочинства. Якщо для дослідження та оцінки вимог суд потребує процесуальних строків, заходів та форми провадження, що відповідає виключно позовному провадженню, і без їх застосування суд позбавлений можливості встановити обґрунтованість заявлених вимог, то це свідчить про існування спору про право, що виключає можливість відкриття провадження у справі про банкрутство за відповідною заявою кредитора.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Sun Greenwood International SARL, Люксембург, на рішення судів попередніх інстанцій щодо обґрунтованості / необґрунтованості відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Перечинський лісохімічний комбінат».

До місцевого господарського суду звернулося Sun Greenwood International SARL, Люксембург (далі – Кредитор) із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Перечинський лісохімічний комбінат» (далі – Боржник), обґрунтовуючи наявністю заборгованості у Боржника за контрактом відсоткової позики, право вимоги за яким він набув.

Суд першої інстанції відкрив провадження у справі про банкрутство, визнав грошові вимоги Кредитора у сумі 75 648 669, 51 грн, відмовивши у задоволенні решти заявлених грошових вимог, ввів процедуру розпорядження майном Боржника, мораторій на задоволення вимог кредиторів та призначив розпорядника майна.

Суд апеляційної інстанції скасував ухвалу місцевого господарського суду та прийняв нове рішення про відмову у задоволенні заяви Кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника. Судове рішення мотивоване відсутністю підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, оскільки суд першої інстанції не врахував законодавчу заборону розглядати в одному судовому процесі (провадженні) одночасно два питання: про вирішення спору про право із застосуванням процесуальних норм позовного провадження і наступне питання за наслідками позитивного вирішення питання наявності боргу – про відкриття провадження у справі вже з урахуванням фільтрів, передбачених КУзПБ; наявність заперечень Боржника щодо визнання боргу у численних судових засіданнях під час вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство без наявності вирішеного спору з цього приводу у позовному провадженні (рішення суду)

є безумовною і самостійною підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

ОЦІНКА СУДУ:

У даній справі КГС ВС звернувся до нормативного регулювання підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство та визначених законом критеріїв, за якими вимоги Кредитора відносяться до таких, що свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження.

КГС ВС зауважив, що відсутність спору про право щодо вимог ініціюючого кредитора є обов'язковою умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника. Протилежне матиме наслідком відмову у відкритті провадження.

Відсутність спору про право в розумінні процедури банкрутства полягає у відсутності неоднозначності у частині вирішення питань щодо сторін зобов'язання, суті (предмету), підстави виникнення, суми зобов'язання та структури заборгованості, а також строку виконання зобов'язання тощо.

А тому суди повинні надавати оцінку наявності / відсутності спору про право саме у правовідносинах між боржником та ініціюючим кредитором, однак не іншими кредиторами, та за тими підставами, за яких заявлені грошові вимоги для відкриття провадження у справі про банкрутство, оскільки порядок розгляду судових справ у позовному провадженні (яке передбачає вирішення наявного спору про право з іншими кредиторами боржника, наявного спору хоча і з ініціюючим кредитором, однак за інших матеріально-правових підстав, ніж заявлені грошові вимоги у заяві про відкриття провадження справі про банкрутство) з моменту відкриття провадження у справі про банкрутство боржника врегульоване положеннями ч. 2 ст. 7 КУзПБ, а до відкриття такої справи – ст. 4, п. 2 ч. 1 ст. 12 ГПК України, а також іншими положеннями цього Кодексу щодо правил вирішення спорів, зокрема у позовному провадженні, між особами, що мають право на звернення до господарського суду.

КГС ВС вказав на відмінності між вирішенням «спору про право» між кредитором та боржником у розумінні ч. 6 ст. 39 КУзПБ та вирішенням питання про відкриття провадження у справі про банкрутство, так як існують процесуальні особливості здійснення кожного з таких проваджень. Основні відмінності між двома наведеними провадженнями полягають:

1) у різних формах господарського судочинства:

– позовне провадження для вирішення спору про право (п. 2 ч. 1 ст. 12 ГПК України):

– у порядку, передбаченому цим Кодексом для позовного провадження, з урахуванням особливостей, встановлених КУзПБ для здійснення провадження у справі про банкрутство, зокрема у підготовчому засіданні (ч. 6 ст. 12 ГПК України, ч. 1 ст. 2, ст. 39 КУзПБ);

2) у відмінних процесуальних строках здійснення кожного з таких проваджень:

– 90 днів для вирішення спору про право у позовному провадженні, що є загальним процесуальним строком, визначеним законом та обумовленим наявністю передбачених законом окремих основних стадій розгляду такої справи: підготовче провадження, врегулювання спору за участю судді, розгляд справи по суті, кожна з яких має строк її проведення (ч. 3 ст. 177, ст. 183, 190, частини 1, 2 ст. 195, ст. 248 ГПК України тощо), однак який може зазнавати змін за встановлених процесуальним законом підстав та умов;

– 14 днів для проведення підготовчого засідання у справі про банкрутство з дня постановлення ухвали про прийняття заяви про відкриття провадження у справі, а за наявності поважних причин (здійснення сплати грошових зобов'язань кредиторам тощо) – не пізніше 20 днів (ч. 2 ст. 35 КУзПБ);

3) у відмінних процесуальних заходах / діях, які має право та може застосувати суд під час здійснення кожного з названих проваджень, оскільки вчинення таких процесуальних дій як призначення експертизи, виклик свідків, залучення до участі інших учасників у справі задля оцінки їх прав і обов'язків щодо предмета спору, врегулювання спору за участю судді, зупинення провадження у справі тощо допускається лише у справах позовного провадження, однак не під час вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство, що зумовлено, зокрема, і визначеним законом строком здійснення кожного з відповідних проваджень.

У зв'язку з викладеним КГС ВС дійшов висновку, що встановлення між сторонами спору про право у розумінні ч. 6 ст. 39 КУзПБ відбувається як шляхом здійснення судом матеріально-правової оцінки обґрунтованості вимог ініціюючого кредитора до боржника, так і шляхом визначення судом належної процесуальної форми судочинства.

Якщо для дослідження та оцінки судом обґрунтованості вимог суд потребує процесуальних строків, заходів / дій, форми провадження, що відповідає виключно позовному провадженню, і без їх застосування суд позбавлений можливості дослідити, оцінити та встановити обґрунтованість заявлених ініціюючим кредитором вимог до боржника у справі, то це вказує на існування спору про право у розумінні ч. 6 ст. 39 ГПК України між зазначеними учасниками, що виключає можливість відкриття провадження у справі про банкрутство боржника за відповідною заявою кредитора.

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС залишив без змін постанову суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.03.2025 у справі № 907/600/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126501032>

1.2. Про відсутність повноважень розпорядника майна боржника (за відсутності припинення повноважень органів управління заявника) звертатися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство іншої особи

Розпорядник майна боржника, за відсутності припинення повноважень органів управління (керівника) юридичної особи, не має права звертатися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство іншої юридичної особи. Ініціювання банкрутства іншої юридичної особи належить до звичайної господарської діяльності ініціюючого кредитора та має здійснюватися належним представником, яким за загальним правилом є керівник.

Місцевий господарський суд повернув без розгляду заяву ПАТ «Нафтопереробний комплекс – Галичина» (ініціюючий кредитор) про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Юнайтед Енерджі» та додані до неї документи, з чим також погодився суд апеляційної інстанції.

Суди дійшли висновку, що заяву ініціюючого кредитора, який також перебуває в процедурі банкрутства (на стадії розпорядження майном), підписано особою, яка не має процесуальної дієздатності, оскільки КУзПБ не наділено розпорядника майна на подання такого виду заяв як відкриття провадження у справі про банкрутство. Судам попередніх інстанцій не надано доказів припинення повноважень керівника ПАТ «Нафтопереробний комплекс – Галичина».

Предметом касаційного перегляду у цій справі постало питання наявності повноважень розпорядника майна боржника (за відсутності припинення повноважень органів управління заявника) звертатися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство іншої юридичної особи.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що з моменту відкриття щодо боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі, який змінює весь комплекс юридичних правовідносин боржника.

В ухвалі про відкриття провадження у справі про банкрутство зазначається про введення процедури розпорядження майном та призначення розпорядника майна, встановлення розміру його винагороди та джерела її сплати (ч. 8 ст. 39 КУзПБ).

Частиною 9 ст. 44 КУзПБ передбачено, що розпорядник майна має право на подання до господарського суду позову щодо визнання недійсними правочинів, у тому числі укладених боржником з порушенням порядку, встановленого цим Кодексом, а також позовів щодо визнання недійсними актів, прийнятих у процедурі розпорядження майном щодо зміни організаційно-правової форми боржника.

Водночас розпорядник майна, відповідно до ч. 10 ст. 44 КУзПБ не має права втручатися в оперативно-господарську діяльність боржника, крім випадків, передбачених цим Кодексом, а ч. 11 зазначеної статті Кодексу унормовує,

що призначення розпорядника майна не є підставою для припинення повноважень керівника чи органу управління боржника.

Порядок та підстави припинення повноважень керівника боржника визначаються нормами частин 2, 3 ст. 40, частин 12, 13 ст. 44 КУзПБ.

КГС ВС виснував, що ініціювання банкрутства іншої юридичної особи має здійснюватися у межах звичайної господарської діяльності ініціюючого кредитора належним представником, яким за загальним правилом є керівник.

Зважаючи на обставини відсутності припинення повноважень керівника юридичної особи з покладенням таких повноважень на розпорядника майна, КГС ВС зазначив про правильність висновків судів попередніх інстанцій про те, що КУзПБ не наділено розпорядника майна повноваженнями на подання такого виду заяв як відкриття провадження у справі про банкрутство іншої юридичної особи.

Отже, суди попередніх інстанцій вірно застосували положення абз. 1 ч. 1 ст. 38 КУзПБ та повернули без розгляду заяву ПАТ «Нафтопереробний комплекс – Галичина» про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Юнайтед Енерджі».

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.04.2025 у справі № 910/16061/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126833954>

1.3. Про повноваження суду апеляційної інстанції щодо встановлення наявності «спору про право» у справах про банкрутство

Суд апеляційної інстанції при розгляді апеляційної скарги на ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство має самостійно встановити наявності або відсутності матеріально-правових підстав, зокрема наявності «спору про право» між кредитором і боржником, та ухвалити нове рішення, а не повертати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Розумники Системс» стосовно дотримання судами попередніх інстанцій норм матеріального та процесуального права під час вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Сайнс Трейд».

Місцевий господарський суд відкрив провадження у справі за заявою ТОВ «Розумники Системс» про банкрутство ТОВ «Сайнс Трейд», мотивованою наявністю у боржника несплаченої заборгованості за договором дилерського договору поставки.

Суд апеляційної інстанції рішення місцевого господарського суду скасував, а справу повернув до цього суду на стадію прийняття заяви про відкриття

провадження про банкрутство. Своє рішення суд мотивував наявністю «спору про право» щодо заявлених вимог ініціюючого кредитора.

ОЦІНКА СУДУ:

Завданням підготовчого засідання господарського суду у розгляді заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство є перевірка обґрунтованості вимог заявника (заявників) на предмет відповідності таких вимог поняттю «грошового зобов'язання» боржника перед ініціюючим кредитором; встановлення наявності або відсутності спору про право; встановлення обставин задоволення таких вимог до проведення підготовчого засідання у справі.

Наявність боргу при ініціюванні справи про банкрутство підтверджується доказами у відповідному обсязі, виходячи з правової природи правовідносин між боржником та кредитором.

Водночас заперечення боржника щодо вимог заявника у вигляді позову, предметом якого є оспорення боржником обставин, на яких ґрунтуються вимоги кредитора, який подано до суду до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство беззаперечно свідчить про наявність спору про право, у розумінні положень ч. ст. 39 КУзПБ.

КГС ВС вказав, що задля уникнення зловживання боржником своїми правами і створення спору заради спору, спрямованого на ухилення від відкриття провадження у справі про банкрутство, необхідною умовою оспорення в судовому порядку вимог ініціюючого кредитора є те, що оспорення має відбуватись до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Скасовуючи ухвалу господарського суду про відкриття провадження у справі про банкрутство, суд апеляційної інстанції не звернув увагу на те, що боржник подав позов після звернення ініціюючого кредитора з заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Сайнс Трейд» та призначення її до розгляду в підготовчому засіданні, тому ця обставина сама по собі не може свідчити про наявність «спору про право» між боржником та ініціюючим кредитором.

У даній справі КГС ВС вважав дії суду апеляційної інстанції щодо повернення справи на стадію прийняття заяви про відкриття провадження про банкрутство такими, що суперечили вимогам ГПК України.

У розумінні ч. 3 ст. 271 ГПК України передача справи на розгляд суду першої інстанції при скасуванні ухвали суду першої інстанції стосується тих процесуальних рішень, які пов'язані виключно з рухом справи (перешкоджають подальшому провадженню у справі) та якими провадження у справі не закінчується. Такі судові акти не вирішують питання по суті, а лише сприяють подальшому руху справи та стосуються вирішенню певних процедурних моментів.

У справі, що розглядається, оскаржувана в апеляційному порядку ухвала суду першої інстанції стосується вирішення по суті питання наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника за заявою кредитора.

Ухвала суду першої інстанції, винесена за результатами проведення підготовчого засідання у справі про банкрутство (про відкриття або про відмову

у відкритті провадження у такій справі), хоча і опосередковує процедуру банкрутства, оскільки вирішує процедурні питання та започатковує здійснення провадження у справі про банкрутство, однак за своєю процесуальною природою належить до судового рішення, ухваленого по суті спору, у розумінні положень ч. 3 ст. 232, ст.ст. 233, 237, 238 ГПК України тощо. Така процесуальна природа (приналежність) цього судового рішення обумовлена особливостями здійснення провадження у справі про банкрутство.

Отже, ухвала про відкриття (про відмову у відкритті) провадження у справі про банкрутство не належать до тих процесуальних судових рішень, які пов'язані суто з рухом справи.

КГС ВС врахував, що в даному випадку підставою для скасування судом апеляційної інстанції ухвали суду першої інстанції про відкриття провадження у справі про банкрутство є не процесуальні порушення вимог ГПК України, а застосування матеріально-правових підстав для відкриття провадження у справі, зокрема з'ясування обставин щодо наявності або відсутності між сторонами «спору про право» відповідно до вимог ч. 6 ст. 39 КУзПБ.

Отже, зважаючи на зміст спірних правовідносин, КГС ВС виснував, що в даному випадку суд апеляційної інстанції мав самостійно встановити обставини щодо наявності / відсутності матеріально-правових підстав для відкриття провадження у справі, зокрема щодо наявності або відсутності між кредитором і боржником «спору про право», та ухвалити нове рішення.

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС скасував постанову суду апеляційної інстанції і передав справу на новий розгляд до цього суду.

Детальніше з текстом постанови від 24.04.2025 у справі № 910/9327/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126866967>

2. Справи, пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством

2.1. Щодо застосування забезпечення позову у спорі про заборону вчиняти дії, направлені на підготовку до введення в цивільний обіг лікарського засобу, та відмову в державній реєстрації лікарського засобу

Необхідність у застосуванні певних способів захисту у сфері інтелектуальної власності, як і вжиття заходів забезпечення позову, з огляду на специфіку правовідносин пов'язується, насамперед, з недопущенням розповсюдження товарів, виготовлення або введення у цивільний оборот яких здійснюється з ймовірним порушенням права інтелектуальної власності.

КГС ВС розглянула касаційну скаргу на постанову суду апеляційної інстанції про відмову в задоволенні заяви Компанії про забезпечення позову у справі за її позовом до Товариства та Міністерства охорони здоров'я України (далі - Міністерство) про припинення порушення прав на винахід.

Третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача 2 - Державне підприємство «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України» [уповноважена Міністерством охорони здоров'я України спеціалізована експертна організація у сфері доклінічного вивчення, клінічних випробувань та державної реєстрації лікарських засобів, далі - Центр,].

Компанія, звертаючись до господарського суду з позовом, просила:

- заборонити Товариству порушувати права інтелектуальної власності Компанії на винахід «Інформація_1», захищений патентом України, зокрема вчиняти дії, направлені на підготовку до введення в цивільний обіг поданого Товариством на державну реєстрацію лікарського засобу з діючою речовиною «Інформація 2».

- зобов'язати Міністерство відмовити в державній реєстрації зазначеного лікарського засобу у відповідних формах випуску.

Позивач обґрунтував свої вимоги тим, що Товариство без дозволу Компанії як власника патенту України на винахід «Інформація_1», яким, зокрема, захищена молекула «Інформація 2» подало до Центру заяву про державну реєстрацію лікарського засобу під торговою назвою «Інформація _3» з діючою речовиною «Інформація 2».

У подальшому Компанія звернулася до суду із заяву про забезпечення позову, в якій просила забезпечити позов до набрання рішенням у справі законної сили шляхом:

- заборони Центру видавати висновки та рекомендації щодо державної реєстрації лікарського засобу під торговою назвою «Інформація 3» (діюча речовина «Інформація 2») за заявою Товариства;

- заборони Центру на підставі заяви Товариства або інших уповноважених осіб вносити будь-які зміни до реєстраційних матеріалів лікарського засобу під торговою назвою «інформація_3» (діюча речовина «Інформація 2») за заявою Товариства, у тому числі щодо зміни назви лікарського засобу; зміну заявника або виробника, їх найменувань тощо.

Господарський суд першої інстанції заяву про забезпечення позову Компанії задовольнив.

Апеляційний господарський суд своєю постановою зазначене судове рішення скасував та ухвалив нове рішення, яким у задоволенні заяви відмовив.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що у касаційному порядку можуть окрім інших переглядатися ухвали суду апеляційної інстанції щодо забезпечення позову (тобто, як ухвали, якими задоволено заяву про забезпечення позову, так і ухвали, якими відмовлено у такому забезпеченні), а також постанови суду апеляційної інстанції, якими скасовано вжиті судом першої інстанції заходи забезпечення позову.

КГС ВС, здійснивши аналіз норм, що регулюють інститут забезпечення позову та дослідивши відповідну практику ВС, не погодився з висновками покладеними в основу оскаржуваної постанови, визнав їх в певній мірі декларативними та зазначив, що апеляційний господарський суд не врахував, що вжиті заходи

забезпечення позову співвідносяться із заявленими позивачем вимогами (адже видача висновків та рекомендацій Центру щодо державної реєстрації лікарського засобу фактично є частиною загальної процедури введення лікарського засобу в цивільний обіг та передумовою здійснення реєстрації лікарського засобу), отже, існує конкретний зв'язок між цими заходами і предметом позову. Наявні обставини свідчать про те, що ці заходи забезпечення позову спрямовані на зупинення ймовірного порушення прав позивача на відповідний об'єкт інтелектуальної власності, за захистом яких (прав) він і звернувся до суду.

Передбачена процесуальним законом заборона особі вчиняти певні дії не є втручанням у повноваження Центру, а виступає як обґрунтоване обмеження його дій виключно з метою забезпечення виконання судового рішення в разі задоволення позовних вимог), причому судом першої інстанції з'ясовано, що невжиття відповідних заходів може у майбутньому утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду, а також може зумовити необхідність звернення позивача з іншими позовами для захисту його порушених прав.

Згідно зі сталою та послідовною позицією ВС необхідність у застосуванні певних способів захисту у сфері інтелектуальної власності, як і вжиття заходів забезпечення позову, з огляду на специфіку правовідносин пов'язується, насамперед, з недопущенням розповсюдження товарів, виготовлення або введення у цивільний оборот яких здійснюється з ймовірним порушенням права інтелектуальної власності, що не враховано у розгляді заяви позивача судом апеляційної інстанції.

Відповідно до ст. 41 Угоди про торговельні аспекти інтелектуальної власності (ТРИПС) передбачено зобов'язання членів гарантувати, що примусові процедури, як визначено в цій частині, що їхнє законодавство передбачає, що дозволяють ефективні заходи проти будь-якої дії, що порушує права інтелектуальної власності, що підлягають під цю Угоду, зокрема швидкі заходи, спрямовані на недопущення порушень, та заходи, що стримують від подальших порушень. Ці процедури повинні застосовуватися таким чином, щоб уникнути створення бар'єрів для законної торгівлі та забезпечити гарантії проти їх зловживання.

Подання документів для державної реєстрації лікарського засобу та/або отримання державної реєстрації лікарського засобу, в якому використано винахід, права на який належать іншій особі (позивачу), є достатнім свідченням створення передумов для введення лікарського засобу в цивільний оборот, що є порушенням права інтелектуальної власності позивача, як володільця патенту.

Колегія суддів КГС ВС дійшла висновку, що доводи скаржника про порушення судом апеляційної інстанції норм процесуального права при ухваленні оскаржуваної постанови знайшли своє підтвердження за результатами перегляду справи в касаційному порядку.

КГС ВС скасував оскаржену постанову апеляційного господарського суду, а ухвалу господарського суду першої інстанції залишив у силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.04.2025 у справі № 910/8703/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126716187>.

3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів

3.1. Правові наслідки невнесення до ЄДР відомостей щодо змін у складі учасників товариства

Правові наслідки невнесення відповідних відомостей щодо змін у складі учасників товариства до ЄДР, що визначені ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», стосуються правовідносин у спорі юридичної особи з третіми особами. Натомість, у ч. 5 ст. 89 ЦК України передбачено, що юридичні особи та їх учасники не мають права посилалися на відсутність державної реєстрації таких змін у відносинах із третіми особами, які діяли з урахуванням цих змін.

За сукупності доказів на підтвердження передання частки у товаристві, виходу зі складу учасників товариства та прийняття до складу учасників товариства, а також спадкування частки у статутному капіталі товариства та вчинення дій спрямованих на проведення державної реєстрації своїх корпоративних прав, непроведення державної реєстрації вказаних дій не є достатньою підставою для висновку щодо недоведеності факту набуття позивачкою права на 100% частки в статному капіталі товариства-відповідача в порядку спадкування та на підставі цивільно-правової угоди, факту набуття та наявності корпоративних прав у товаристві.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Особа_1 - учасника ТОВ «Промпластполімер» (далі - Товариства) у справі за позовом ОСОБА_2 - учасника Товариства до скаржника, Товариства про визначення розміру статутного капіталу Товариства у розмірі 400 гривень, а розміри учасників товариства у таких частках: частка ОСОБА_2 в статутному капіталі Товариства становить 100% та дорівнює 400 гривням; визнання недійсним протоколу загальних зборів учасників Товариства.

Рішенням господарського суду, залишеного без змін постановою апеляційного господарського суду позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 та Товариства про визначення розміру статутного капіталу Товариства задоволено. У позові ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визнання недійсним протоколу загальних зборів учасників Товариства від 26.04.2021 року відмовлено. Позов ОСОБА_2 до Товариства про визнання недійсним протоколу загальних зборів учасників товариства від 26.04.2021 задоволено.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що 28.09.2018 ОСОБА_1 у нотаріальній формі вчинено заяву про вихід зі складу учасників товариства та передачу (відступлення) належної йому частки в статутному капіталі, що становить 50 % номінальною вартістю 200 грн на користь ОСОБА_2. 28.09.2018

між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у нотаріальній формі складено акт приймання-передачі частки у статутному капіталі Товариства.

28.09.2018 відбулися загальні збори засновників товариства на яких прийнято рішення про прийняття до складу товариства засновником та учасником ОСОБА_2 з часткою 50% статутного фонду, що дорівнює 200 гривень. Прийняття рішення про задоволення заяви ОСОБА_1 про вихід його із складу засновників та учасників Товариства з поверненням йому позивачкою 50% статутного фонду, що дорівнює 200 гривень.

Державна реєстрація даних змін не була проведена.

Оскільки позивачка після смерті чоловіка успадкувала частку у статутному капіталі Товаристві в розмірі 200 грн, що становить 50% від статутного капіталу товариства, згідно з нотаріально посвідченою заявою від 27.04.2021 ОСОБА_2 відповідно до вимог ст. 23 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» повідомила, що прийняла рішення вступити до складу учасників Товариства.

Спроба фактичної реалізації права на вступ до Товариства була здійснена позивачкою 27.04.2021 під час дії Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ст. 23 якого передбачає право на вступ у товариство спадкоємця учасника, якому перейшло право на частку, і таке право на вступ за наявності відповідного волевиявлення не залежить від згоди інших учасників товариства.

Проте, внаслідок прийняття Товариством 26.04.2021 рішення про припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, яке було зареєстроване державним реєстратором 27.04.2021, позивачка не змогла здійснити державну реєстрацію своїх корпоративних прав.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що спір у справі фактично виник внаслідок непроведення державної реєстрації виходу ОСОБА_1 зі складу учасників Товариства та неможливості здійснення ОСОБА_2 державної реєстрації своїх корпоративних прав у зв'язку зі спадкуванням внаслідок прийняття товариством 26.04.2021 рішення про припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, яке було зареєстроване державним реєстратором 27.04.2021.

Суд зауважив, що правові наслідки невнесення відповідних відомостей щодо змін у складі учасників Товариства до ЄДР, що визначені ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», стосуються правовідносин у спорі юридичної особи з третіми особами. Натомість, у ч. 5 ст. 89 ЦК України передбачено, що юридичні особи та їх учасники не мають права посилалися на відсутність державної реєстрації таких змін у відносинах із третіми особами, які діяли з урахуванням цих змін.

КГС ВС погодився з висновками судів про те, що за сукупності доказів на підтвердження передання ОСОБА_1 своєї частки у товаристві, виходу зі складу учасників Товариства на підставі власного вільного волевиявлення та прийняття

ОСОБА_2 до складу учасників Товариства, а також спадкування ОСОБА_2 після смерті чоловіка частки у статутному капіталі Товариства, що становить 50% від статутного капіталу товариства та вчинення дій спрямованих на проведення державної реєстрації своїх корпоративних прав, непроведення державної реєстрації вказаних дій не є достатньою підставою для висновку щодо недоведеності факту набуття позивачкою права на 100% частки в статутному капіталі товариства-відповідача в порядку спадкування та на підставі цивільно-правової угоди, факту набуття та наявності корпоративних прав у товаристві.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, рішення судів попередніх інстанцій - без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.04.2025 у справі № 917/759/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126682957>

3.2. Щодо неефективності вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів АТ, яке стало підставою для обов'язкового викупу акцій, за умови, що спірним є лише питання про вартість акцій

У разі коли позивачка не доводить наявності спору щодо її волевиявлення продати належні їй акції за процедурою обов'язкового викупу, а спірним є лише питання про вартість цих акцій, вимоги про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерного товариства не забезпечать реалізацію права на обов'язковий викуп належних їй акцій за ціною, яку вона вважає справедливою.

Способом захисту прав в такій ситуації є вимоги про визначення розміру компенсації (ринкової / справедливої вартості акцій), визнання укладеним договором на певних умовах. Таке рішення буде спрямоване на забезпечення балансу інтересів акціонерів товариства; воно дозволить обом сторонам правочину вирішити спір щодо вартості акцій.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 (акціонер ПАТ) у справі за позовом скаржника до ПАТ, ПП про визнання недійсним договору купівлі-продажу, та за позовом ОСОБА_1 до ПАТ про визнання недійсними з моменту прийняття рішень.

Рішенням господарського суду, яке апеляційний господарський суд залишив без, у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив, зокрема з того, що визнання недійсними рішення загальних зборів, яке стало підставою виникнення у позивачки права на обов'язковий викуп належних їй акцій, не призведе до вичерпання спору щодо справедливої вартості акцій, за якою вони мають бути викуплені товариством.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що особливістю цієї справи є те, що предметом позову є, зокрема, вимога про визнання недійсним рішення дистанційних загальних річних

чергових зборів акціонерного товариства з підстав порушення процедури, що передувала внесенню питання щодо прийняття рішення про вчинення значного правочину або про попереднє надання згоди на вчинення значного правочину, що призвело до порушення прав позивачки на участь в управлінні акціонерним товариством та можливості належним чином підготуватися до участі у цих загальних зборах, оскільки їй до винесення вказаного рішення на голосування не було повідомлено про ринкову ціну акцій, за якою вона могла реалізувати своє право вимоги, та не було надано на ознайомлення проєкт договору про продаж акцій.

КГС ВС зауважив, що оцінка правильності визначення вартості акцій та дійсності такої вартості має бути надана при обранні належного та ефективного способу захисту, коли суд матиме змогу призначити експертизу для визначення ринкової вартості акцій, яка має бути застосована сторонами тощо.

За обставин, коли позивачка не доводить наявності спору щодо її волевиявлення продати належні їй акції за процедурою обов'язкового викупу, а спірним є лише питання про вартість цих акцій, вимоги позивачки про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерного товариства не забезпечать реалізацію права на обов'язковий викуп належних їй акцій за ціною, яку вона вважає справедливою.

Способом захисту прав позивачки в такій ситуації є вимоги про визначення розміру компенсації (ринкової / справедливої вартості акцій), визнання укладеним договором на певних умовах. Таке рішення буде спрямоване на забезпечення балансу інтересів акціонерів товариства; воно дозволить обом сторонам правочину вирішити спір щодо вартості акцій.

При цьому, визнання недійсними рішень загальних зборів, якими вирішувались питання про погодження значного правочину, щодо вчинення якого є заінтересованість, із підстав порушення права одного з акціонерів на викуп його акцій, є надмірним втручанням у діяльність суб'єктів господарювання, які вчиняючи відповідні правочини, розумно покладались на їх правомірність, може призвести до правової невизначеності у господарських взаємовідносинах із третіми особами, які не можуть вплинути на взаємовідносини контрагента з його акціонерами. Зазначене може порушити баланс між інтересами окремого акціонера та інтересами інших акціонерів та товариства в цілому, які зацікавлені у стабільності господарського обороту.

З огляду на наведене, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що вимога позивачки про визнання недійсним рішення дистанційних загальних річних чергових зборів акціонерного товариства є неефективним способом захисту прав позивачки, за захистом яких вона звернувся до суду, що є самостійною підставою для відмови у позові.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 02.04.2025 у справі № 916/2608/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126358651>

3.3. Щодо права учасника ПП на отримання інформації про діяльність підприємства і проведення аудиту фінансової звітності останнього під час дії арешту корпоративних прав ПП у кримінальному провадженні

Наявність ухвали слідчого судді про арешт корпоративних прав підприємства зі встановленням заборони їх відчуження, розпорядження та користування ними, а також заборони державним реєстраторам і нотаріусам приймати рішення про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, здійснювати державну реєстрацію змін і вносити до реєстру відповідні записи, у тому числі, що стосуються зміни розміру статутного капіталу, не означає, що учасник підприємства, частка якого становить 10 % статутного капіталу, не має права на отримання інформації про його діяльність і проведення аудиту фінансової звітності останнього.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПП у справі за позовом ОСОБА_1 до скаржника, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивача ТОВ «Полтавське бюро судово-економічної експертизи та аудиту», про зобов'язання надати документи та вчинити певні дії.

Учасник ПП частка якого складає 10 % статутного капіталу, звернувся до суду з позовом про зобов'язання надати належним чином засвідчені копії документів господарської діяльності останнього, а також забезпечити аудитору можливість проведення зовнішньої незалежної аудиторської перевірки фінансової звітності та діяльності підприємства, у тому числі шляхом надання належним чином засвідчених копій усіх документів відповідно до обсягу аудиторських послуг, визначених у договорі про надання аудиторських послуг.

ПП заперечувало проти позовних вимог на тій підставі, що ОСОБА_1 заборонено право користування корпоративними правами, які 14.12.2023 арештував районний суд, про що постановив ухвалу. ПП вважало, що ОСОБА_1 не має права до скасування арешту у встановленому КПК України порядку користуватися корпоративними правами, у тому числі та не виключно звертатися до ПП з такими вимогами.

Рішенням господарського суду, залишеного без змін постановою апеляційного господарсько суду позов задоволено частково.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що норма ст. 170 КПК України передбачає можливість арешту, зокрема, корпоративних прав.

Разом з цим, ст. 41 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачає проведення аудиту фінансової звітності на вимогу учасника, якому сукупно належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства, і обов'язку виконавчого органу забезпечення аудитору можливість

проведення аудиту та надання завірені підписом уповноваженої особи копій усіх документів відповідно до визначеного у договорі обсягу аудиторських послуг.

Стаття 5 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачає право учасника товариства, зокрема брати участь в управлінні та отримувати інформацію про господарську діяльність.

Отже, наявність ухвали слідчого судді про арешт корпоративних прав підприємства зі встановленням заборони їх відчуження, розпорядження та користування ними, а також заборони державним реєстраторам і нотаріусам приймати рішення про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, здійснювати державну реєстрацію змін і вносити до реєстру відповідні записи, у тому числі, що стосуються зміни розміру статутного капіталу, не означає, що учасник підприємства, частка якого складає 10 % статутного капіталу, не має права на отримання інформації про його діяльність і проведення аудиту фінансової звітності останнього, адже йдеться про реалізацію корпоративних прав саме ОСОБА_1.

За загальним правилом, якщо ухвала про арешт корпоративних прав підприємства у кримінальному провадженні не містить указівки про встановлення заборони користування й обмеження ОСОБА_1, як учасника, своїми корпоративними правами, зокрема, що стосуються права брати участь в управлінні товариством, шляхом надання йому запитуваних документів щодо господарської діяльності ПП, то останнє не може посилається на відсутність такого права в учасника.

КГС ВС зазначив, що скаржник помилково стверджував, що правовою підставою обмеження корпоративних прав ОСОБА_1 була ухвала районного суду про арешт корпоративних прав підприємства, адже вона не встановлює заборони на користування ОСОБА_1 своїми корпоративними правами.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.04.2025 у справі № 917/604/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126394423>

3.4. Щодо права учасника товариства на повернення вкладу в натуральній формі (об'єкт нерухомого майна), зумовленого його виходом із товариства

Ситуація, за якої учасник товариства вийшов з нього та втратив право на частку в статутному капіталі, однак при цьому не одержав свій вклад, про повернення якого загальні збори учасників товариства прийняли відповідне рішення, нівелює приписи ст.148 ЦК України, ст. 54 Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 №1576-XII та порушує сферу майнових інтересів колишнього учасника товариства.

Першочергово підставою для вжиття дій, передбачених ст. 54 Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 №1576-XII (виплата учаснику, який вийшов, частки у грошовій формі або повернення вкладу в натуральній формі

(за домовленістю)), є не акт приймання-передачі майна та навіть не рішення загальних зборів, а саме заява про вихід позивача з товариства.

Подання учасником товариства заяви про вихід із товариства слугує самостійною та достатньою підставою, для обов'язку повернути учаснику вклад у натуральній формі (на вимогу учасника та за згодою товариства).

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Січ Резерв» у справі за позовом Підприємства «Сприяння» Громадської організації «Товариство сприяння обороні України» (ТСО України) до скаржника, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача: 1. прокуратура, 2. ТОВ «ТЦ Ледокол» про стягнення вкладу статутного капіталу в натуральній формі, визнання права власності на об'єкти нерухомого майна, стягнення частини прибутку товариства.

Суди попередніх інстанцій встановили, що позивач був засновником (учасником) ТОВ «Січ Резерв» з часткою в статутному капіталі товариства у розмірі 92,0495%. Вказана частка повністю внесена шляхом передання у власність ТОВ «Січ Резерв» нерухомого майна балансовою вартістю 2 718 834,15 грн.

У травні 2018 року позивач вирішив вийти з товариства, подав заяву, у якій просив скликати загальні збори, включивши до порядку денного питання про: вихід зі складу учасників товариства та про повернення вкладу у натуральній формі шляхом передання права власності на об'єкти нерухомого майна.

Учасники ТОВ «Січ Резерв» надали згоду на це, що підтверджено рішенням загальних зборів від 01.06.2018. Того ж дня сторони підписали акт приймання-передачі об'єктів нерухомості.

Попри те, що статутний капітал відповідача був зменшений, відновлення прав позивача не відбулося.

Рішенням господарського суду, залишеного без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено частково: стягнуто з відповідача на користь позивача вклад статутного капіталу в натуральній формі, а саме об'єкти нерухомого майна; визнано за позивачем право власності на об'єкти нерухомого майна. У задоволенні іншої частини позову відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що вихід учасника з товариства зумовлює його право на одержання вартості частини майна товариства, пропорційну його частці у статутному капіталі, якому кореспондує обов'язок товариства здійснити виплату такої частки у грошовій формі або за домовленістю між учасником і товариством повернути вклад учасника повністю або частково у натуральній формі.

Отже, за загальним правилом, учаснику виплачується вартість частини його майна. Втім, на вимогу учасника та за згодою товариства вклад може бути повернуто повністю або частково в натуральній формі.

Можливість заміни виплати вартості частини майна товариства на передання його в натурі також була передбачена статутом скаржника.

Дослідивши протокол загальних зборів засновників (учасників) скаржника, суди попередніх інстанцій зауважили, що усі учасники товариства висловили згоду

на повернення позивачу його вкладу до статутного капіталу саме в натуральній формі - згідно з переліком спірного нерухомого майна, наведеним у рішенні.

Однак, право власності на спірні об'єкти нерухомого майна не було зареєстроване за Підприємством «Сприяння» Запорізької обласної організації Товариства сприяння обороні України. Попри наявність акта приймання-передачі від 01.06.2018, у реєстрації відмовлено з огляду на обтяження нерухомого майна.

КГС ВС відзначив, що протягом тривалого часу (з 2018 року) позивач не має змоги реалізувати своє право, пов'язане із виходом з товариства, передбачене ст.148 ЦК України та ст. 54 Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 №1576-XII (далі - Закон №1576-XII).

Закріплене в законодавстві суб'єктивне право учасника, який вийшов із товариства, одержати вартість частини майна, пропорційну його частці у статутному капіталі, або майно в натурі (за обставинами цієї справи був узгоджений саме цей спосіб), безперечно, породжує в нього легітимне очікування, зумовлене конкретним майновим інтересом.

Суд апеляційної інстанції встановив, що позивач більше не є учасником скаржника та, відповідно, не має можливості повторно звернутися із заявою про вихід та повернення свого вкладу до статутного капіталу в натуральній формі. Поновити свою участь позивач також не має можливості, оскільки відповідний спір вже був розглянутий і суд зробив однозначний висновок про припинення участі позивача в товаристві.

З огляду на факт виходу позивача із товариства (сукупно з рішенням загальних зборів засновників (учасників) скаржника від 01.06.2018) об'єкти нерухомого майна підлягають поверненню йому як вклад у натуральній формі.

КГС ВС зауважив, що у зв'язку з виходом із товариства позивач набув право на одержання вкладу в натуральній формі. Скаржник, за яким зареєстроване право власності, є фактичним володільцем об'єктів нерухомого майна, натомість таке володіння не має правової підстави.

Ситуація, за якої учасник товариства вийшов з нього та втратив право на частку в статутному капіталі, однак при цьому не одержав свій вклад, про повернення якого загальні збори учасників товариства прийняли відповідне рішення, нівелює приписи статті 148 ЦК України, статті 54 Закону №1576-XII та порушує сферу майнових інтересів колишнього учасника товариства.

Підписавши акт приймання-передачі, сторони продемонстрували взаємне волевиявлення на перехід права власності від скаржника до позивача.

Втім, першочергово підставою для вжиття скаржником дій, передбачених ст. 54 Закону №1576-XII (вплата учаснику, який вийшов, частки у грошовій формі або повернення вкладу в натуральній формі (за домовленістю)), є не акт приймання-передачі майна та навіть не рішення загальних зборів, а саме заява про вихід позивача з товариства.

Подання заяви про вихід із товариства слугує самостійною та достатньою підставою, що поклала на Скаржника обов'язок повернути позивачу вклад у натуральній формі (на вимогу учасника та за згодою товариства).

У свою чергу, рішенням загальних зборів засновників (учасників) скаржника від 01.06.2018 виражено внутрішню волю товариства на виконання обов'язку, зумовленого виходом позивача, шляхом повернення вкладу (об'єктів нерухомого майна) в натуральній формі.

З огляду на це КГС ВС зазначив, що обов'язок скаржника, передбачений ст. 54 Закону №1576-XII, первісно виник на підставі виходу позивача з товариства.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.04.2025 у справі №908/2915/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126534589>

4. Справи щодо земельних відносин та права власності

4.1. Щодо можливості витребування трансформаторної підстанції як самостійного об'єкта власності

Якщо не буде доведено, що зареєстрована за відповідачем у складі майнового комплексу будівля трансформаторної підстанції є лише приналежністю цього комплексу, за наявності встановлених законом підстав цю будівлю може бути витребувано із незаконного володіння відповідача в порядку статті 387 ЦК України.

КГС ВС розглянула касаційну скаргу НБУ на постанову апеляційного господарського суду та рішення суду першої інстанції за позовом Приватного акціонерного товариства «Закарпаттяобленерго» (далі – Позивач, ПАТ «Закарпаттяобленерго») до Приватного акціонерного товариства «Берегівський м'ясокомбінат» (далі – Відповідач, ПАТ «Берегівський м'ясокомбінат»), за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору Національний банк України (далі – НБУ), Мінюст, в якому просило:

- витребувати на свою користь з незаконного володіння відповідача будівлю (трансформаторна, одноповерхова, складається з двох приміщень, літера «Ж», що перебуває у складі об'єкта нерухомого майна: «комплекс»;
- визнати протиправним та скасувати рішення про державну реєстрацію права власності відповідача на Будівлю;
- припинити право власності відповідача на будівлю.

Позов мотивовано порушенням права власності позивача на закриту трансформаторну підстанцію № 28г (далі – ЗТП № 28г), яку відповідач перейменував на будівлю та зареєстрував за собою на праві власності в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (далі – Реєстр).

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено.

Судові рішення мотивовано тим, що ЗТП № 28г вибула з володіння позивача без законних підстав та незаконно була зареєстрована як власність відповідача. Посилаючись на висновки КГС ВС, викладені у постановах від 18.05.2021 у справі № 914/1898/18 та від 14.06.2022 у справі № 910/9381/20, суди виснували, що з моменту державної реєстрації ДАЕК «Закарпаттяобленерго» (31.08.1995) всі активи та пасиви Закарпатського обласного підприємства електричних мереж, зокрема ЗТП № 28г, стали власністю ДАЕК «Закарпаттяобленерго», правонаступником якого є позивач; відсутні правовстановлювальні документи, за якими будівля могла б правомірно перебувати у ПАТ «Берегівський м'ясокомбінат». Відповідач включив до складу свого майна спірний об'єкт нерухомості, провівши на земельній ділянці, якою він володіє на праві постійного користування, інвентаризацію об'єктів нерухомого майна, та включив його зазначивши цей об'єкт як будівля до нового технічного паспорта.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, які визнали, що перелік нерухомого майна, переданого до статутного фонду ДАЕК «Закарпаттяобленерго», є достовірним документом, що підтверджує факт передачі до статутного фонду ДАЕК «Закарпаттяобленерго» (правонаступником якого є позивач) об'єктів майна, одним з яких є будівля ЗТП № 28г. Перебування державного майна на балансі державного підприємства було доказом того, що підприємство здійснює щодо нього повноваження повного господарського відання, зміст якого відповідав повноваженням власника майна. Наявні документи (перелік, інвентаризаційні описи, акт оцінки, наказ Міненерго) у сукупності підтверджують виникнення права власності в результаті корпоратизації.

При цьому судами попередніх інстанцій встановлено відсутність будь-якого правовстановлювального документа, згідно з яким будівля «трансформаторна, одноповерхова, складається з двох приміщень, «Ж» могла б правомірно перебувати у відповідача, що спростовує доводи про те, що спірна будівля належить відповідачу. Таким чином позивачем доведено, що спірне майно (будівля ЗТП № 28г) вибуло з володіння позивача без наявності законних не те підстав, незаконно було зареєстроване як об'єкт права власності відповідача.

Водночас, колегія суддів відхилила посилання скаржника на те, що трансформаторна підстанція призначена для обслуговування будівлі та становить одне ціле з ним, а отже, згідно з статтею 186 ЦК України вона є приналежністю основної речі, має слідувати за нею, що виключає можливість розглядати її як окремий об'єкт права власності. Таке твердження підкріплюється і висновком КГС ВС від 20.06.2018 у справі № 369/5240/16-ц. У викладеній постанові, що переглядалась, суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що в переліку майна переданого в 1996 році ФДМУ у власність ВАТ «Берегівський м'ясокомбінат», немає спірної будівлі – трансформаторної підстанції, розташованої на земельній ділянці відповідача,

ґрунтується саме на тому, що будівля (ТП 28) передана Фондом як власником майна до складу іншого майнового комплексу ДАЕК «Закарпаттяобленерго» у 1995 році і стверджуючи, що будівля ЗТП № 28г («трансформаторна, «Ж») є приналежністю до майнового комплексу відповідача, НБУ не надав жодного доказу, що зазначений об'єкт будувався саме, як обслуговуюча будівля до цього майнового комплексу.

Також КГС ВС зауважив, що обставини у справі № 369/5240/16-ц та справі, що переглядалась, є різними, а тому не можна стверджувати про їх подібність, оскільки у справі № 369/5240/16-ц йшлося про визнання права власності на трансформаторну підстанцію, яка була спроектована та збудована для обслуговування багатоквартирного житлового будинку. А в справі, що розглядалась, позивач просив витребувати трансформаторну підстанцію як власник, який отримав цей об'єкт у власність в порядку правонаступництва, вказуючи на те, що відповідач безпідставно включив до складу свого майна спірний об'єкт нерухомості, провівши на земельній ділянці, якою він володіє на праві постійного користування, інвентаризацію об'єктів нерухомого майна, та включив його до нового технічного паспорта зазначивши цей об'єкт як будівлю.

Отже, КГС ВС виснував: оскільки наразі трансформаторна підстанція ЗТП № 28г зареєстрована на праві власності у складі об'єкта нерухомого майна «комплекс» за відповідачем, названа будівля є такою, що юридично вибула з володіння позивача, внаслідок чого позивач має підстави для витребування цього майна з незаконного володіння відповідача із застосуванням правового механізму, передбаченого статтею 387 ЦК України.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, постанову апеляційного господарського суду та рішення суду першої інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.04.2025 у справі № 907/947/22 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/126607571>.

5. Процесуальні питання

5.1. Щодо процесуальних наслідків ненадання доказів сплати та несплати в повному обсязі судового збору у строк, встановлений судом в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху

Сплата судового збору в неповному обсязі та подання доказів такої сплати поза межами встановленого процесуального строку без заявлення клопотання про його поновлення є підставою для застосування судом положень ч. 4 ст. 174 ГПК України щодо повернення скарги. Застосування судом апеляційної інстанції таких правових наслідків не може розцінюватися як прояв надмірного формалізму.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу в/ч у справі за позовом Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона (далі – Інститут) до скаржника про стягнення заборгованості.

Інститут звернувся з позовом про стягнення з в/ч заборгованості за орендною платою та комунальні послуги, що включає: заборгованість з орендної плати; відшкодування за теплопостачання; відшкодування за водопостачання; відшкодування за електропостачання; оплата за інженерно-господарське забезпечення приміщень.

Рішенням господарського суду позов задоволено.

Не погоджуючись із судовим рішенням в/ч звернулася з апеляційною скаргою до апеляційного господарського суду.

Ухвалою апеляційного господарського суду апеляційну скаргу в/ч залишено без руху на підставі ч. 2 ст. 260 ГПК України у зв'язку з відсутністю доказів сплати судового збору у встановлених законом порядку та розмірі і надано заявникові строк на усунення недоліків - десять днів із дня отримання копії ухвали.

Ухвалою апеляційного господарського суду апеляційну скаргу в/ч на рішення місцевого суду з доданими документами повернуто заявникові через неусунення ним недоліків апеляційної скарги у встановлений судом строк.

ОЦІНКА СУДУ

Положеннями ст. 174, 260 ГПК України законодавець передбачив механізм залишення апеляційної скарги без руху для забезпечення скаржнику можливості у встановлений судом строк усунути недоліки апеляційної скарги, що забезпечить можливість вважати її такою, що подана у день її первинного подання та прийняття її судом апеляційної інстанції до розгляду.

КГС ВС відзначив, що апеляційний господарський суд, вирішуючи (після закінчення строку на усунення недоліків апеляційної скарги, встановленого судом в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху) питання про відкриття апеляційного провадження або про повернення апеляційної скарги, має дослідити, зокрема, обставини виконання заявником апеляційної скарги вимог суду щодо усунення недоліків апеляційної скарги, та передусім встановити, чи виконав заявник апеляційної скарги вимоги цієї ухвали, зокрема встановити той факт, чи подав він документи/докази, вимоги щодо надання яких містила ухвала про залишення апеляційної скарги без руху (у наведеному випадку докази сплати судового збору).

Колегія суддів зазначила, що за встановленими обставинами справи, суд апеляційної інстанції, залишив апеляційну скаргу без руху у зв'язку з несплатою судового збору в установленому розмірі, надавши скаржнику строк для усунення недоліків, зазначивши суму судового збору, який має бути сплачений. Надані скаржником у межах встановленого строку докази свідчили про часткову сплату судового збору.

Відповідачем було подано клопотання про долучення доказів, в якому вказано, що разом із заявою про усунення недоліків було направлено квитанції про сплату судового збору, однак долучено лише одну квитанцію. Тому скаржник додав до клопотання ще одну квитанцію про сплату судового збору.

При цьому, як установив суд апеляційної інстанції, вказане клопотання про долучення квитанції про сплату судового подано відповідачем вже поза межами строку,

наданого судом для усунення недоліків апеляційної скарги. Водночас навіть сама сплата судового збору у вказаній сумі була здійснена скаржником вже поза межами встановленого процесуального строку, а жодних клопотань про поновлення строку на усунення недоліків апеляційної скарги, як зазначив суд апеляційної інстанції, відповідачем заявлено не було. Звідси суд констатував пропуск скаржником процесуального строку на усунення недоліків апеляційної скарги. Отже, за таких обставин суд повернув апеляційну скаргу відповідачеві на підставі положень ч. 4 ст. 174 ГПК України.

Ураховуючи наведені положення процесуального законодавства та зважаючи на встановлені обставини, КГС ВС дійшов висновку про те, що суд апеляційної інстанції, постановляючи ухвалу про повернення апеляційної скарги скаржникові, діяв відповідно до вимог ГПК України та у межах повноважень.

КГС ВС також зазначив, що застосування судом апеляційної інстанції правових наслідків у разі недотримання скаржником норм ГПК України (у наведеному випадку повернення апеляційної скарги через неусунення скаржником у повному обсязі її недоліків - несплата судового збору у встановленому розмірі) не може розцінюватися як прояв судом надмірного формалізму.

За результатами розгляду касаційну скаргу залишено без задоволення, а ухвалу суду апеляційної інстанції без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.04.2025 у справі № 910/11482/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126288410>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР за квітень 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2025. – 25 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua